

Kuşak Yol Projesi Bağlamında Çin Halk Cumhuriyeti'nin Küresel Hegemonya Girişimi

Berkan KARAMURTLU*

ÖZ: 20. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren ekonomik açıdan istikrarlı bir biçimde gelişim kaydeden Çin Halk Cumhuriyeti, 21.Yüzyılın önemli aktörlerinden birisi olmuştur. Deng Xiaoping'in başlatmış olduğu "Reform ve Açılma" hareketlerinin yanı sıra Çin'in geçmişten günümüze uzanan sosyo-kültürel yapısında belirleyici olan Konfüçyüsçü değerler ekseninde Batılı sistemleri "Çin Tarzı'na" dönüştürmeyi başarabilen Çin, 1992 yılında "Çin Tarzı Sosyalist Piyasa Ekonomisi" anlayışını benimsemiş, 2001 DTÖ üyeliği sonrası küresel ticaret hacmini arttırmış ve 2010 yılında dünyanın en büyük ikinci ekonomisi olmuştur. Xi Jinping'in, 15 Kasım 2012'de ÇKP Genel Sekreterliği ve 14 Mart 2013 tarihinde Çin Devlet Başkanlığı koltuğuna oturmasıyla birlikte Çin dış politikasında önemli değişiklikler yaşanmıştır. Nitekim, Deng Xiaoping döneminden itibaren gücünü sakla zamanını bekle (Dao guang yang hui) mottosunu Çin dış politikasının merkezine koyan Çin Halk Cumhuriyeti, Mao sonrası göreve gelen en güçlü ve milliyetçi bir lider olan Xi Jinping ile bu mottodan sıyrılıp başarı için çabala (Fen fa you wei) mottosunu benimsemeye başlamıştır. "Çin Rüyası" söylemi altında ÇKP'nin kuruluşunun yüzüncü yıl dönümü olan 2021'de "orta halli refah toplum" ve Çin Halk Cumhuriyeti'nin kuruluşunun yüzüncü yıl dönümünde "modern, demokratik müreffeh ve çağdaş bir sosyalist devlet" oluşturmak isteyen Pekin yönetimi bu girişimlerin hızlandırılması adına 2013 yılında "Bir Kuşak Bir Yol Projesi'ni" uygulamaya koymuştur. Projenin hedeflerinden ve planlanan bitiş tarihinin 2049 olarak belirlenmesinden dolayı işbu proje ÇHC'nin küresel hegemon güç olmayı hedeflediği yorumlarını beraberinde getirmiştir. Bu çalışma, Xi Jinping iktidarı ile birlikte Çin dış politikasında yaşanan değişimin nedenlerinin ve geçmişte asla küresel hegemonya amacı gütmeyeceğini açıklayan Çin Halk Cumhuriyeti'nin zaman içerisinde neden bu fikirden sıyrıldığı sorularına "Bir Kuşak Bir Yol" projesi bağlamında cevap getirmeyi amaçlamaktadır.

* Çankırı Karatekin Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Lisans Öğrencisi,

E-posta: berkankaramurtlu79@gmail.com

Bu çalışmanın hazırlanmasına ilham kaynağı olan ve araştırmalarım esnasında, yazım sürecinde desteğini her daim hissettiren Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Abdürreşit Celil Karluk hocama teşekkürü borç bilirim.

Gönderim Tarihi: 13 Nisan 2020, Kabul Tarihi: 28 Mayıs 2020

Anahtar Kelimeler: Bir Kuşak Bir Yol, Xi Jinping, Küresel Hegemonya, Reform ve Açılma, Çin Dış Politikası

Global Hegemony Initiative of China as Reflected in the Belt and Road Project

Abstract: Against the backdrop of various opening and reforming movements initiated during the era of Deng Xiaoping, the People's Republic of China (PRC) became largely successful in adjusting Western systems into the context of China in line with Confucian values. Then, "Chinese Style Socialist Market Economy" was adopted in 1992, helping China increase its share of world trade as also manifested in China's membership to World Trade Organization (WTO) in 2001, ultimately making China the world's second largest economy in 2010. Further changes also happened under Xi Jinping's secretariat of the Chinese Communist Party (November 15, 2012) and his leadership as president (March 14, 2013). Utilizing a tactic of appearing as low profile and biding time since the Deng Xiaoping era, China changed this motto with Xi Jinping the most powerful and nationalist leader who came after Mao and adopted the motto "Strive for Achievement" (*fen fa you wei*). The Beijing administration then implemented the "One Belt One Road" Project in 2013 in efforts to carve out of such circumstances a mid-prosperity society, and a modern, democratic, and prosperous socialist state which will be the centennial accomplishment of the Chinese Communist Party as a project scheduled from 2021 to 2049. This article aims to examine in the context of One Belt One Road Project the reasons for why the People's Republic of China, claiming it revised its foreign policy under Xi Jinping, has not yet divorced from its global and local aspirations.

Keyword: Belt & Road Project, Xi Jinping, Global Hegemony, Reform & Open, Chinese Foreign Policy

Giriş

Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC), 1 Ekim 1949 yılında Mao Zedong önderliğinde gerçekleştirilen kıvılc devrim sonucunda kurulan bir Doğu Asya ülkesidir. Temmuz 1921'de Li Dazhao, Mao Zedong, Zhou Enlai, Chen Duxiu gibi isimlerin önderliğinde Çin'in Şanghay kentinde Çin Komünist Partisi (ÇKP) kurulmuş ve Marksist-Leninist öğretiler ülke genelinde yaygınlaşmaya başlamıştır. ÇKP, kuruluşundan itibaren özellikle, Stalin dönemindeki Sovyetler

Birliği ile yakın ilişkiler kurmasından ve Stalin'in gerek ekonomik gerekse siyasi olarak ÇKP'ye destek vermesinden dolayı ÇHC kuruluşunun ilk yıllarında Sovyet tarzı sosyalizm anlayışına benzer bir yönetim anlayışı benimsemiştir. Bu doğrultuda ÇHC, Soğuk savaşta batı kapitalizmine karşı mücadele veren Doğu Bloğunda yer almıştır.

1953'te Stalin'in ölümünden sonra Kruschev'in SBKP Genel Sekreterlik koltuğuna oturmasıyla birlikte SSCB'de Stalin döneminin sorgulandığı, izlerinin silmeye dönük (*destalinizasyon*) hareketlerin başlatılması ve ÇHC'de barış içinde bir arada yaşama politikasının benimsenmesi sonucunda bu iki sosyalist ülke, Marksist-Leninist ideolojiye dair bir tartışma içine girilmesiyle her iki ülke diplomatik ayrılık yaşamıştır. Yaşanan bu ideolojik ayrılık ve 1953'te Mao'nun "*Kapitalizmin sosyalizme dönüşmesi, devlet kapitalizmi yoluyla gerçekleştirilecektir*" cümlesini dile getirmesi üzerine ÇHC, Batı'nın kapitalist sistemine bir alternatif yaratmak ve küresel sistem içerisinde SSCB'ye nazaran daha aktif bir konum elde edebilmek için kapitalist ve sosyalist ideolojiyi kendi değerleri doğrultusunda dönüştürerek günümüzde Pekin yönetimi tarafından sıklıkla ifade edilen "*Çin'e Özgü Sosyalizm*" anlayışının temellerini oluşturmaya başlamıştır. Lakin "*Çin Tarzı Sosyalist Piyasa Ekonomisi*" anlayışı ise resmi olarak 1992 yılında benimsenmeye başlanmıştır. Çin'deki bu ideolojik farklılaşmanın bir diğer sebebi ise Yaka'nın (2015: 57)da belirttiği üzere "*Her toplumun gerçekleştirdiği devrimin kendine özgü nitelikler taşır*" gerçeğinden kaynaklandığı söylenebilir. ÇHC'nin dış politikasının kökenleri ise Çin'in dünyayı nasıl algıladığı, tarihsel miras, milliyetçilik, Marksizm, Leninizm, Maoizm ve kısmen de olsa Konfüçyanizm'den gibi argümanlardan etkilenmektedir (Ermağan, 2014: 21).

Mao dönemi ÇHC, her ne kadar içe yönelik ve dışarıya kapalı bir tutum sergilemiş olsa da *Yibiandao* (*bir tarafa yaslanma*), *liangge quantou daren* (*her iki tarafla da savaşmak*) ve *üç dünya teorisi* gibi doktrinler ışığında dış politika anlayışını şekillendirmiştir (Yıldırım, 2017:16) 1950'lerde bir tarafa yaslanma politikası izleyen Mao'nun, Sovyetler Birliği ile bozulan ilişkilerden sonra 1960'lardan itibaren her iki tarafla savaşma stratejisini benimsemesinde dönemin konjonktürünün Mao'nun dış politikadaki anlayışının yapısal dönüşümünde etkili olduğu söylenilebilir. 1976 yılında Mao'nun

ölümü sonrası, 1978'de *de facto* lider olarak Deng Xiaoping'in Çin Devlet başkanlığı koltuğuna oturmasıyla birlikte Çin dış politikasının genel hatları değişmeye başlamıştır. Geçmişinde Fransa deneyimi de bulunan Deng Xiaoping, Aralık 1978'de *Gaige kaifang* (Reform ve Açılma) hareketlerini başlatarak Çin'in ekonomik modernizasyonunu sağlamak ve Çin'i dış dünyaya entegre edebilmek için ilk adımları atmıştır (Celil 2001: 267)

Deng, dış politikada ise bağımsız ve barışçıl kalkınma stratejisini benimsemiş, "*Gücünü Sakla Zamanını Bekle*" mottosu ile hareket etmiş ve daha da önemlisi henüz Çin devlet başkanı olmadığı 1974 yılında BM Genel Kurulu'nda yapmış olduğu bir konuşmasında "*Çin'in küresel hegemonya amacı gütmeyeceğini ve asla gütmeyeceğini*" belirtmesi kendi döneminde ÇHC'nin düşük profilli sakin bir dış politika anlayışı benimseyeceği imajını çizmiştir. Deng Xiaoping sonrası başkanlık koltuğuna oturan Jiang Zemin'de Deng döneminde ortaya atılan düşük profilli dış politika anlayışını devam ettirmiş fakat ondan biraz farklılaşarak daha çok ÇHC'nin bölgesel sorunlarını çözmeye dayalı ve militarist bir yönetim anlayışı benimsemiştir. Jiang Zemin'in, Çin siyasi hayatına önemli katkılarında biriside "*Üçü Temsil Düşüncesi*" olmuştur. Jiang Zemin'in, görev süresinin sona ermesinden sonra ÇKP Genel Sekreterliği ve Çin Devlet Başkanlığı koltuğuna oturan Hu Jintao'da Jiang Zemin'i müteakip Deng döneminde ortaya atılan düşük profilli dış politika anlayışı stratejisini devam ettirmiş ve küresel hegemon güç olan ABD ve Trans-Atlantik ittifakının önemli ülkeleri ile karşı karşıya gelmemek için Deng'in 1974'te ifade ettiği gibi Çin'in küresel hegemonya amacı gütmeyeceğini dile getirmiştir (Pekcan 2019: 2875). Hu Jintao ayrıca kendi döneminde Çin dış politikasını barışçıl yükselme, barışçıl gelişme, uyumlu toplum ve uyumlu dünya olmak üzere dört temel argüman üzerinden kurgulamıştır. Hu Jintao'dan sonra literatüre Mao'dan bu yana en güçlü ve milliyetçi lider olan Xi Jinping Çin devlet başkanlığı ve ÇKP Genel Sekreterliği koltuğuna oturmuş, seleflerinin aksine Deng Xiaoping döneminde ortaya atılan düşük profil stratejisini devam ettirmek yerine tamamen farklı bir dış politikası benimsemeye başlamış ve "*Kuşak-Yol*" stratejisini oluşturarak "*Çin Rüyası*" söylemi altında 2021 ve 2049 hedeflerinin gerçekleştirilebilmesi için hızlı adımlar atmaya başlamıştır. Bu çalışmada, Xi Jinping iktidarı ile birlikte büyük değişime uğrayan Çin dış politikasındaki değişimin nedenleri ve 2013 yılında ortaya

atılmış olan 21. Yüzyılın en büyük devlet projelerinden birisi olan “Bir Kuşak Bir Yol” projesi bağlamında Çin Halk Cumhuriyeti'nin küresel hegemonya girişimi betimsel analiz yöntemi kullanılarak değerlendirilecektir.

Xi Jinping Öncesi Çin Dış Politikası

Xi öncesi Çin dış politikası, genel itibariyle Deng Xiaoping döneminde uygulanmaya başlanan düşük profil izleme stratejisi doğrultusunda seyir etmiştir. Nitekim Deng, “*Reform ve Açılma*” stratejisini başlatmadan önce Mao dönemi ÇHC içeriye dönük ve dış dünyaya kapalı bir tutum sergilemiştir. Bu nedenle, Çin dış politikasının daha çok “*Reform ve Açılma*”ya paralel olarak Çin'in dış dünyaya entegre olma sürecinde bir ivme kazandığı söylenilebilir. Deng Xiaoping ile birlikte kabuk değiştirmeye başlayan ve ilerleyen süreçte bu değişimi takip eden Çin dış politikasının iyi analiz edilebilmesi için Mao dönemi Çin'in dış dünyaya karşı bakış açısını ve dış politika ilkelerinin iyi anlaşılması gerekmektedir. Çin Halk Cumhuriyeti'nin 1 Ekim 1949 yılında resmen ilan edilmesinden hemen sonra toplanan “Çin Halk Siyasi Danışma Konferansı Ortak Programı” geçici bir anayasa olarak kabul edilmiş ve işbu konferansta Çin dış politikasının temel ilkeleri üzere şu dört ilke üzerinden şekillenmiştir (Ekrem 2003:2): Bağımsızlık, Özgürlük, Vatanın ve Ülke egemenliğinin korunması, Kalıcı uluslararası barış ve bütün ülkelerin halkları arasında dostane işbirliğin desteklenmesi ile saldırganlık ve savaş siyasetine karşı çıkma.

ÇHC Kuruluşundan sonra her ne kadar bu ilkeler Çin dış politikasının temelini oturtulsa da Soğuk savaş dönemi içerisinde sürekli değişen konjonktürün ve Mao'nun pragmatizminden dolayı Çin dış politikası sürekli değişim göstermiştir. İdeolojik yakınlık ve Soğuk savaş dönemi içerisindeki kutuplaşmalardan dolayı Çin, Soğuk Savaş'ın yumuşama (detant) dönemi olarak bilinen 1962-1980 arası döneme kadar sosyalist blok içerisindeki ülkeler ile yakın ilişkiler kurmuştur. Soğuk Savaş'ın önemli sıcak çatışmalarından biri olan 1950-1953 Kore Savaşı sonrası düzenlenen Bandung Konferansı ve Bağlantısızlar Hareketi'nin oluşmaya başladığı dönemde “*Üçüncü Dünya*” kavramının önemini anlamaya başlayan Pekin yönetimi her iki bloğa dahil olmayan, özellikle Asya ve Afrika kıtasında bulunan tarafsız devletlere anti-empyralist bir cephe oluşturmayı önermiştir (Ekrem, 2003: 4).

Çin'in dış dünya ile ilişkilerinin artmaya ve gelişmeye başladığı dönemde 1957 yılında Çin dış politikasını etkileyen önemli bir olay gerçekleşmiştir. 14 Kasım 1957 tarihinde Moskova'da, Komintern olarak da bilinen Komünist Partilerin Enternasyonel Konferansı toplanmış ve bu toplantıda Mao ilk defa Çin'in 15 yıl içerisinde çelik üretiminde Büyük Britanya'yı geçeceğini belirtmiştir (Bekcan 2018: 98). İşbu konferans sonrası Mao, Çin literatüründe *İleriye Doğru Büyük Sıçrama* olarak bilinen "İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı" nı oluşturmuştur. Mao, bu plan ile Çin önemli doğal kaynaklarından birisi olan nüfus yoğunluğunu hızlı bir ekonomik gelişim içerisine sokmayı ve tarım ve endüstri alanlarında gelişim göstermeyi hedeflemiştir (Bekcan 2018: 97). Fakat Mao, Çelik üretiminde Britanya'yı geçebilmek için sanayi işlerine pek yatkın olmayan köylü sınıfını zorla çelik üretiminde çalıştırmış ve köylü sınıfının kalitesiz çelik üretimi iş gücü ve kaynak israfını beraberinde getirmiştir. Uygulanan bu politikalar sonucunda Çin'de 1959 yılında bir ekonomik kriz patlak vermesi, ortaya çıkan kıtlık milyonlarca Çinlinin ölmesine neden olmuştur. Mao'nun 1966-1976 yılları arasında başlatmış olduğu "Kültür Devrimi" ise Çin'in dış dünyaya karşı izolasyonist bir politika izlemesine neden olmuştur (Ekrem2003:4). Kültür Devrimi aslında "Dört Eski" olarak adlandırılan; eski alışkanlıkları, eski kültürü, eski düşünceyi, eski adetleri yıkma eylemidir¹. Bu devrimden Mao'nun düşman olarak gördüğü ve kapitalizmin hizmetkarlığını yapan kesimde etkilenmiştir. ABD'nin Soğuk savaş dönemindeki oyun kurucularından olan ünlü siyasetçi Henry Kissinger (2015: 244) "*Çin Üzerine*" isimli eserinde Kültür Devrimi'nden şu şekilde bahsetmiştir: "*Olası bir ulusal krizin söz konusu olduğu bir dönemde Mao Çin devletini ve Komünist Parti'yi parçalamayı seçti. Geleneksel Çin kültürünün son kalıntılarına karşı son saldırı olmasını umduğu bir süreç başlattı; bu kültürün enkazından devrimci ülküyü, iç ve dış düşmanlara karşı savunacak, daha iyi donatılmış, ideolojik yönden katıksız yeni bir kuşağın yükseleceğini haber vermekteydi. Çin'i, ideolojik çılgınlık, son derece kötü hizipçi politikalar ve Büyük Proleter Kültür Devrimi adıyla bilinen, adeta bir iç savaşla geçecek bir on yılın içine itti.*"

Deng sonrası merkezi planlamaya dayalı ekonomiden, sosyalist piyasa ekonomisine geçişin gereksinimleri dört farklı

¹ Daha ayrıntılı bilgi için bakınız: Kültür Devrimi Dörtlüsü Tarih Oldu, http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2006/01/060106_china_yao.shtml, Erişim: 04 Haziran 2020

şekilde incelenebilir: 1) Mao döneminde başlatılan Kültür Devrimi'nin halk üzerinde çok ciddi derecede yıkıcı etki yaratması, 2)1953-1957 yılları arasında benimsenen Sovyet tarzı merkezi planlamaya dayalı ekonomi politikalarının ülke içerisinde ekonomik buhranlara yol açması, 3) Güney Kore, Japonya, Tayvan gibi diğer Doğu Asya'da ÇHC'ye karşı ciddi bir tehdit oluşturan devletlerin serbest piyasa ekonomisiyle büyük başarılar elde etmeleri, 4) 1975 Helsinki Nihai Senedi sonucu ortaya çıkan üç sepetin (İnsan Hakları, Demokrasi ve Serbest Piyasa Ekonomisinin) Doğu bloğu üzerindeki etkileri.

Deng Xiaoping'in dış politika retoriğine bakıldığında ise gücünü sakla zamanını bekle ve Zhou Enlai'nin ilk defa 1953 yılında dile getirdiği *"Barış İçinde Bir Arada Yaşamının Beş Temel İlkesi"* ön plana çıkmaktadır. Deng, bu iki ilke doğrultusunda dış politikada düşük profilli, sakin bir strateji izlemeyi benimsemiştir. Deng, ayrıca, ÇHC'nin uluslararası örgütlere katılımı konusunda önemli bir rol oynamış ve dünyaya karşı *"Açık Kapı Politikası"* izlemiştir. Deng'in, Çin siyasi hayatına yapmış olduğu önemli katkılardan biriside *"Deng Xiaoping Teorisi"* olmuştur. İşbu teori, *"Çin Tarzı Sosyalizm"* anlayışının oluşmasında önemli bir rol oynamıştır. Deng Xiaoping'in ardından ÇKP Genel Sekreterliğine seçilen Jiang Zemin, görev süresinin ilk yıllarında Deng'in arka planda olmasından dolayı Deng dönemine paralel politikalar izlese de daha sonra değişen konjonktürden dolayı dış politika anlayışını değiştirmiştir. Soğuk savaş sonrası ABD tarafından oluşturulan yeni dünya düzeninin sistemde değişiklikler yaratmasından ve Tibet, Doğu Türkistan gibi sorunlu bölgelerin bağımsızlık istemeleri sonucunda uluslararası arenada yaratabileceği sorunlardan dolayı Jiang, "çok yönlü bir dış politika" anlayışı benimsemiştir (Ekrem 2003: 69). 15. Ulusal Komite Toplantısı Jiang Zemin'e ve hükümetine bağımsız kararlar alma hakkını kazandırmıştır (White-Cheng 1998: 232). Jiang'in son yıllarında Çin dış politikasını ve ekonomik büyümesini etkileyecek olan Çin'in Dünya Ticaret Örgütü'ne üyeliği (11 Kasım 2011) gerçekleşmiştir. Jiang Zemin de Devlet Başkanlığı ve Parti Genel Sekreterliği görevinden ayrılmadan önce Deng gibi Çin siyasi hayatına *"Üçü Temsil"* adını verdiği önemli düşüncesini katmıştır: *"Üçü Temsil" düşüncesiyle ÇKP'nin her zaman Çin'in ileri üretici güçlerinin gelişme taleplerini temsil etmesi, her zaman Çin'in ileri*

kültürünü temsil etmesi ve her zaman Çin halkının temel çıkarlarını temsil etmesi kast ediliyor.”²

Hu Jintao, 15 Kasım 2002’de Çin Komünist Partisi’nin 16. Ulusal Kongresi’nde ÇKP Genel Sekreterliğine, 14-15 Mart 2003’te Çin Devlet Başkanlığına seçilmiştir (Pekcan 2017: 2875). Hu Jintao iktidara geldiğinde, ABD ve diğer Batılı güçlerle çatışmadan kaçınmak amacıyla Deng Xiaoping’in 1990’ların başında ortaya attığı düşük bir profil izleme stratejisini (*Daoguang yanghui*) devam ettirmiş ve “Barışçıl Gelişim, Barışçıl Yükseliş, Uyumlu Toplum ve Uyumlu Dünya” olmak üzere dış politikasını dört temel argüman üzerinden şekillendirmiştir. Onun döneminde ÇHC ekonomisi daha da güçlenmiş 2010 yılında Japonya’yı geçerek dünyanın ikinci büyük ekonomisi haline gelmiştir (Pekcan 2019: 2873). Hu, aynı zamanda “Çin Tehdit” görüşünü kırmak için Deng’in 1974 yılında dile getirdiği Çin’in küresel hegemonya amacı gütmeyeceğini tekrarlamıştır.

Xi Jinping Dönemi Çin Dış Politikası

Xi Jinping, 15 Kasım 2012’de düzenlenen ÇKP 18. Ulusal Kongresi’nde Genel Sekreterlik ve 14 Mart 2013’te Çin Devlet Başkanlığı görevini üstlenmiştir. Xi Jinping, Mao’dan bu yana göreve gelen en güçlü ve milliyetçi lider olarak seleflerinden tamamen farklı politikalar izlemiş ve Çin dış politikasında köklü değişiklikler yapmıştır (Karluk 2017b: 98; Ferdinand 2016: 944).

Çin dış politikasında yaşanan bu radikal değişikliklerin ve Xi’nin gittikçe yükselen otoritesinin nedenlerini anlayabilmek için 15 Kasım 2012’de düzenlenen ÇKP 18. Ulusal Kongresi’nde parti içerisinde yaşanan olayları ve parti içerisindeki mücadeleye iyice bakmak gerekir. ÇKP 18. Ulusal Kongresi’ne yaklaşıırken parti içerisinde yükselen gücü nedeniyle Bo Xilai’in söz konusu kongrede parti genel sekreteri olması bekleniyordu. Nitekim kongrenin düzenlenmesinden iki ay evvel, Bo Xilai, yetkilerini kötüye kullandığı ve İngiliz iş adamı Neil Heywood’un cinayetine karıştığı iddiasıyla ÇKP’den ihraç edilmiştir³. “Her zaman olduğu gibi Çin’de üst düzey yolsuzluk davaları parti içerisindeki tutum, etki ve kontrol

² Üçü Temsil Düşüncesi için bakınız: <http://turkish.cri.cn/862/2012/11/04/1s144092.htm> , Erişim: 04 Haziran 2020

³ Bo Xilai neden indirildi? Konu hakkında daha ayrıntılı bilgi için bakınız: <https://www.bbc.com/news/av/world-asia-china-24175779/why-bo-xilai-was-brought-down> Erişim: 01 Haziran 2020

mücadelesinden kaynaklanmaktadır. ÇKP'nin iç hizipleri, herhangi uyumlu bir politik gündeme veya ideolojiye değil klan sadakatine bağlıdır.”⁴ Bu minvalde Bo'nun sahip olduğu siyasi ideolojinin ÇKP'nin hedeflemiş olduğu ilkeler ile uyuşmamasından dolayı partinin böyle bir tavır sergilediği söylenebilir. Bo Xilai, Neo-Maoizm öncülüğünü yapan, Çin'de “Yeni Sol” hareketlerin yükselişini tetikleyen, Pekin'in gitgide neo-liberalleşen politikalarını eleştiren ve ulusal sermayenin, doğrudan yabancı sermayelerden daha üstün tutulmasını savunan hegemonya karşıtı “Maoist” görüşe sahip bir siyasi kişilik olarak bilinmekteydi. Xi Jinping ise daha çok Deng döneminde başlatılan “Reform ve Açılma” stratejisini devam ettirmek isteyen, belirli bir kesim ya da iş alanlarına devlet kısıtlamasını kaldırma (deregülasyon) ve özelleştirme hareketlerini hızlandırmak isteyen bir profil çiziyordu.⁵ Xi'nin ÇKP'ye olan sadakati onun parti içerisinde Bo Xilai'ye göre daha fazla öne çıkmasına ve parti içerisindeki otoritesini gittikçe yükseltmesine neden olduğu söylemek mümkündür.

Xi Jinping, Çin'deki en önemli üç yetki üzerinde tam hakimiyetini kurduktan sonra (Karluk, 2019: 2010) Deng sonrası şekillenmiş olan ÇHC dış politikasına yeni bir yön çizebilecek güçlü bir lider olduğunu kanıtlamaya başlamıştır. Xi iktidarda olduğu sekiz yıllık süreçte “Çin Rüyası”, “Yeni Normal” ve Kuşak-Yol gibi stratejileri ve büyük projeleri oluşturarak ÇHC'ye yeni bir ivme kazandırma yoluna girmiştir. Nitekim Xi Jinping, 24-27 Ekim 2016 tarihleri arasında düzenlenen ÇKP 18. Ulusal Kongresi'nin 6. Genel Kurul toplantısında Mao Zedong ve Deng Xiaoping'den sonra Çekirdek Lider (Lingdao Hexin/领导核心) olarak taltif edilen üçüncü lider olmuştur.⁶ Xi'nin çekirdek lider olarak taltif edilmesi onun ÇHC'nin yönünü değiştirecek ve dış politikada yeni trendler belirleyebilecek kadar güçlü bir konuma gelmesini sağlamıştır.

Xi'nin dış politika ilkelerinde iki önemli argüman ön plana çıkmaktadır. İşbu argümanlar “Çin tarzında büyük güç diplomasisi” ve “Yeni tipte büyük güç ilişkileridir (Swaine 2015: 8; Pekcan 2019:

⁴ Bo Xilai ve Xi Jinping arasındaki rekabet hakkında daha ayrıntılı bilgi için bakınız: <http://socialismtoday.org/archive/163/china.html>, Erişim: 01 Haziran 2020

⁵ Daha ayrıntılı bilgi için bakınız: https://www.wsws.org/tr/2016/apr2016/chin-a05_prn.html Erişim: 02 Haziran 2020

⁶ LingdaoHexin kavramı ve Kongre hakkında daha ayrıntılı bilgi için bakınız: <http://socialismtoday.org/archive/163/china.html> Erişim: 01 Haziran 2020

2878). Çin tarzında büyük güç diplomasisini Pekcan (2019: 2878) şu şekilde ifade etmektedir. “Büyük güç diplomasisi, Çin’in artık gelişmekte olan bir ülke değil, sorumluluklarını yerine getirmeye hazır, büyük bir devlet olduğunu ifade etmektedir “. Xi Jinping tarafından 15 Şubat 2012 tarihinde Washington ziyareti sırasında dile getirilen Yeni tipte büyük güç ilişkileri ise, Xi’nin Haziran 2013’te California Sunnylands’te Obama ile gerçekleştirmiş olduğu görüşmede vurguladığı üzere, çatışma ve sınırlama yerine karşılıklı saygı ve iş birliğine ve eşitlik ve kazan-kazan stratejisine dayanmaktadır (Qi 2015: 350; Pekcan 2019: 2878).

Xi döneminde ÇHC’nin dış politikasındaki önemli değişimlerinden birisi de Deng Xiaoping döneminden Xi Jinping iktidarına kadar takip edilen “gücünü sakla zamanını bekle” stratejisi yerini “Başarı İçin Çabala” (*Fen fa You wei*) mottosuna bırakmıştır. Çin’lilere göre⁷, Xi döneminde benimsenmeye başlanan *Fen fa youwei* politikası Deng döneminden itibaren uygulanan *Daoguang yanghui* politikasından bir ayrılma değil aksine bu politikanın bir devamıdır. 1970’lerde kalkınmışlık seviyesinin az olması ve güç eksikliğinden dolayı iç büyümeye öncelik verilmesi gerektiğini belirten Çinliler, artık kayda değer miktarda servet biriktiren ÇHC’nin küresel ekonomik liderlik rolünü üstlenmesi gerektiğini belirtmektedir. Xi Jinping döneminde Pekin yönetiminin sıklıkla dile getirdiği bir diğer ifade de Çin’in yeniden ayağa kalkmasını temel amaç haline getiren “Çin Ulusunun Büyük Uyanışı” (中华民族的伟大复兴) söylemidir. Xi Jinping yönetiminin Çin Ulusunun Büyük Uyanışını hedefleyen dış politika ilkelerini Aoyama (2016: 4) şu şekilde ifade etmiştir: 1) Çin-Amerikan ilişkilerinde istikrarın sağlanması, 2) Küresel bir etki alanı yaratmak ve kendi etkisini arttırmak, 3) Temel çıkarlardan taviz vermemek.

Çin Rüyası

Xi Jinping dönemi daha çok “Çin Rüyası” kavramı üzerinden şekillenmektedir. Çin Rüyası fikri her ne kadar Xi döneminde parti tüzüğüne girmiş ve baskın bir şekilde dillendirilmeye başlasa da bu fikir aslında Hu Jintao döneminin ikinci yarısında ortaya atılmaya

⁷ Fenfa Youwei kavramı ve Xi’nin değişen politikası hakkında bakınız: <https://carnegietsinghua.org/2018/04/20/what-does-great-power-diplomacy-with-chinese-characteristics-mean-event-6866> Erişim: 02 Haziran 2020

başlanmıştı (Ferdinand 2016: 942). Çin'in uluslararası sistem içerisinde gücünü sürekli arttırmasından ve istikrarlı bir biçimde yükseliş göstermesinden dolayı "Çin Rüyası" dünya genelinde dikkat çekmeye başlamış ve bazı kesimler Çin Rüyasını ülkenin dünyadaki yumuşak gücünü arttırabilecek bir argüman olarak görmekteydi (Ferdinand 2016: 943-944).

Çin Rüyası, Çin değerleri ile sosyalizm doğrultusunda Çin ulusunun büyük uyanışını ifade etmektedir. Çin Rüyası, ÇKP'nin kuruluşunun 100. Yılı olan 2021 ve ÇHC'nin kuruluşunun 100. Yılı olan 2049'da tamamlanmak üzere iki aşamalı bir hedef içermektedir. Buna göre, ÇKP yönetimi ilk olarak 2021'de Çin değerleri ile sosyalizm doğrultusunda "orta halli refah toplumu" yaratmak, 2049'da ise demokratik, güçlü, medeni ve çağdaş bir sosyalist ülke yaratmak istemektedir (Sorensen 2015: 56) 19-24 Ekim 2017 tarihinde yeniden Devlet Başkanlığı ve Parti Genel Sekreterliğine seçilen Xi Jinping, yine aynı kongrede yaklaşık üç buçuk saat süren "Orta Halli Müreffeh Bir Toplumun Her Yönden Kesin Zaferi ve Yeni Bir Çağda Çin'e Özgü Sosyalizmin Büyük Başarımı İçin..." başlıklı konuşmasında şunları ifade etmiştir⁸: "Bu Yeni Çağ eski başarılarımızın üzerine koyarak hedefimize ilerleyeceğimiz bir çağ olacaktır ve bu tarihi dönemde sosyalizme Çinli bir karakter vermeye çalışacağız. Bu yeni çağ refah toplumunu güvence altına almayı başaracağımız çağ olacak ve modern sosyalist bir ülke olmak için top yekûn çalışacağız. Belirlemiş olduğumuz hedefleri gerçekleştirmek için "Yeni Çağda Çin Karakteristiğinde Sosyalizm'i" benimseyip, muhafaza edip geliştireceğiz".

Xi Jinping yapmış olduğu bu konuşma ile bir nevi ÇHC'nin yeni çağda ki yol haritasını çizmiştir.

Kuşak Yol Projesi ve Çin'in Küresel Hegemonya Girişimi

"Kuşak Yol Projesi", ilk olarak Xi Jinping tarafından 7 Eylül 2013'te Kazakistan ziyareti sırasında Nazarbayev Üniversitesi'nde yaptığı konuşmasında ifade edilmiştir. Kuşak Yol Projesi 65 ülkeyi kapsayan ve projenin gerçekleştirilmesi için ÇHC bir trilyon dolarlık yatırım yapılacak olan 21. Yüzyılın en önemli ve en stratejik devlet projelerinden birisidir (Hosain-Hossain 2019: 124). Pekin yönetimi tarafından ortaya atılan Kuşak-Yol projesi Asya, Afrika ve Avrupa kıtaları arasında bağlantı kurmak, ticaret akışını arttırmak,

⁸ ÇKP 19. Ulusal Kongresi hakkında bakınız: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-41682522>, Erişim: 01 Nisan 2020

uzun vadeli ekonomik büyümeyi teşvik etmek ve projeye dahil olan bütün ülkelere fayda sağlamayı hedeflemektedir (Hong 2016: 2). Karluk (2017a: 302) işbu projenin Çin Halk Cumhuriyeti açısından işlevini şu şekilde ifade etmiştir: *“İşbu projenin Çin açısından açık ve gizli olmak üzere iki önemli işlevi olduğu söylenebilir. Açık olan işlevi, Çin’in son 30 yıllık süreçte elde ettiği ekonomik kalkınmasının sürdürülmesi, endüstrileşmesinin devam ettirilmesi, enerji ve hammadde ihtiyaçlarının garanti altına alınması, pazarların kontrolde tutulmasıdır. Gizli olan işlevi ise Doğu ve Güney Çin denizinde ABD öncülüğündeki komşu ülkeler tarafından oluşturulan ‘Pasifik Bloğu’nun kuşatmasından kurtulmak, Şanghay İş birliği Örgütü’nün istediği yönde gelişmeye devam etmesini sağlamak, Türkler ve Müslümanlar Dünyasında, siyasal sınırları içindeki Müslüman Türkler bölgesinde uyguladığı gayri insani icraatlarına karşı oluşması muhtemel kitlesel desteği yerinde engellemektir”*.

Pekin yönetimi, Kuşak-Yol projesinin bitiş tarihini “Çin Rüyası” hedefine paralel olarak 2049 yılı olarak belirlemiştir. İşbu projenin küresel çapta yarattığı etki, ÇHC’nin uluslararası sistemin diğer aktörleri ile kurmak istediği ilişkiler ağı, diğer ülkeleri ekonomik ve ticari olarak gizliden gizliye Çin’e bağımlı kılmak istemesin ve “Çin Rüyası” hedefine paralel olarak ÇHC’nin kuruluşunun 100. yılında tamamlanma hedefinden dolayı Çin’in küresel hegemonik güç olabilmek adına Kuşak-Yol projesini bir araç olarak ortaya attığı yorumları yapılmaktadır. Deng döneminden itibaren istikrarlı bir biçimde ekonomik büyüme kat eden ve günümüzde küresel çapta büyük devletlerden biri olma hürsından dolayı uluslararası konjonktüründe etkisiyle küresel hegemonya amacı gütmeye başladığını söyleyebilmek mümkündür. Fakat Deng, 1974’te BM Genel Kurulunda yapmış olduğu konuşmasında ÇHC ve küresel hegemonya hakkında sarf ettiği şu sözlerini de unutmamak lazım: *“Çin bugün değil, gelecekte de süper güç olamayacaktır. Eğer Çin, gelecekte duruşunu değiştirir ve hegemon bir güç olursa, başkalarına zorbalık yapar, onları sömürür ve istila ederse tüm dünya halkı Çin’i “sosyal-emperyalist” olarak nitelendirmeli, Çin’e karşı çıkmalı, hatta ve hatta Çin halkı ile birlikte onu devirmelidir”* (U.N General Assembly 10. 04. 1974, 6. TH Special Session).⁹

Şekil 1: Bir Kuşak Bir Yol Projesini Güzergahu

⁹ Deng Xiaoping’in BM Genel Kurulu’nda yapmış olduğu konuşma için bakınız: <https://www.youtube.com/watch?v=K08l4Z-qRHc>, Erişim: 01 Nisan 2020

Kaynak: <https://www.rt.com/business/468724-china-silk-road-bri/>, Erişim: 02 Haziran 2020

Şekil 1’de görüldüğü üzere Kuşak-Yol projesinin kara ve deniz olmak üzere iki ayağı vardır. “Bir Kuşak Bir Yol” ifadesinin kavramsal açıdan neyi ifade ettiğini Karluk (2017a: 305) şu şekilde açıklamaktadır: “Bir Kuşak, İpek Yolu Ekonomik Kuşağı’nu, Çin’den başlayıp Türkler dünyasından geçerek Avrupa’ya ulaşacak eski «İpek Yolu» unda düşünülen Çin öncülüğündeki ekonomik iş birliğini; Bir yol ise 21. yy Denizde İpek Yolu’nu kasteder. Çin ile Güneydoğu Asya, Hint okyanusu ve Akdeniz havzalarındaki iş birliğinin adıdır.”

Kuşak-Yol projesinin ÇHC tarafından ortaya atılma nedenlerine baktığımızda, pek çok bileşenin bir araya geldiğini söylemek mümkündür. 1992’de Çin Tarzı Sosyalist Piyasa Ekonomisine geçiş yapan ÇHC, özellikle DTÖ üyeliği (2001) sonrası artan hammadde ve pazar ihtiyacı ve Obama’nın ABD Başkanı seçildikten sonra başlatmış olduğu “Asya’ya Dönüş” hareketlerinin bir sonucu olarak ortaya çıkan Pasifik Ötesi Ortaklığı’nın Çin’de yaratmış olduğu çevrelenme ve kuşatılmışlık hissi Kuşak-Yol projesinin ÇHC tarafından ortaya çıkarılmasına neden olmuştur (Karluk 2017b: 104). Kuşak-Yol projesi aynı zamanda, ÇHC’nin ekonomi politik aracılığı ile dünya üzerinde nüfuz alanını genişletme hedefinin bir stratejisi olarak yorumlanabilir. Nitekim ÇHC, işbu proje ile dünya Gayrisafi Milli Hasılasının %55’ini ve dünya nüfusunun %70’ini etkilemeyi hedeflemektedir (Pu2016: 113). Projenin jeostratejik boyutlarına bakıldığında ise ÇHC’nin işbu proje nedeniyle daha da artabilecek olan ulusal güvenlik kaygısını minimize etmek için Çin tarihinde öteden beri önem arz

eden “Xi-Yü” (Batı Diyar) ülküsünün gerçekleştirilme amacı taşıdığı söyleyebilmek mümkündür (Pu 2016: 122; Karluk 2017b: 104).

Kuşak-Yol projesinin kara ve denizden olmak üzere iki ayaklı bir proje olması 15 ve 16. Yüzyıldan beri Batı hegemonyasına yön veren jeopolitik kuramlar bağlamında değerlendirilmesine olanak sağlamaktadır. George Modelski'nin “Başat Güç” kuramına göre, küresel hegemon güç olmak isteyen bir devletin Okyanuslar üzerinde hâkim olması gerekir (Sander, 2016: 98) Özellikle son otuz yıldır Asya-Pasifik bölgesinde gücünü istikrarlı bir şekilde arttıran ÇHC, Kuşak-Yol projesi ile birlikte dünya üzerindeki diğer iki büyük okyanus olan Hint Okyanusu ve projenin bitiş noktası olan Atlantik Okyanusu ve kıyı şeritlerinde nüfuzunu arttırmak istemektedir. Modelski, ayrıca bu kuramında her yüz yıllık süreçte hegemon güce başka bir devletin meydan okuması sonucunda aradan üçüncü bir devletin sıyrılarak küresel hegemon güç olduğunu savunmaktadır. Günümüzde bakıldığı zaman, soğuk savaş döneminden itibaren süper güç ABD ile ABD'nin hegemonyasında meydan okuyan Rusya arasındaki çatışmadan sıyrılıp istikrarlı bir biçimde büyüme kaydeden ÇHC'nin, bu doğrultuda küresel hegemon olma potansiyelini taşıdığı söyleyebilmek mümkündür. Bir diğer önemli jeopolitik kuram ise, Alfred Thayer Mahan'ın “Deniz Hakimiyeti Teorisi”dir. Mahan'a göre, denizlere hâkim olan dünyaya hâkim olacaktır. Mahan ayrıca, dünya üzerindeki önemli su geçiş yollarını elinde bulunduran devletin dünya ticaretine hâkim olabileceğini savunmuştur (İşcan, 2004: 65). Nitekim ÇHC, işbu proje ile Malakka Boğazı, Babül Mendep Boğazı, Süveyş Kanalı vb. gibi pek çok önemli geçiş yollarında gittikçe artan bir etkiye sahip olmaktadır. ABD Deniz Harp Okulu'nda görev yapan Profesör James Holmes, Çin Donanması'ndaki gelişmeyi ise şu sözler ile ifade etmiştir¹⁰: “Çok uzun bir süre Çin'in 'çocuk oyuncuğu' olduğunu düşündük ve biz aylıklık ederken onların bu seviyeye gelmesine izin verdik.”

Projenin “yol” olarak ifade edilen denizlerden geçen ipek yolu doğrultusunda ÇHC'nin hedeflerini bu şekilde belirtmek mümkün iken, projenin “kuşak” olarak ifade edilen tarihi ipek yolu üzerinde ÇHC'nin daha farklı amaçları olduğundan söz edilebilir. Modern

¹⁰ Daha ayrıntılı bilgi için bakınız: <https://www.aydinlik.com.tr/cin-donanmasi-abd-yi-yakaladi-dunya-mayis-2019> Erişim: 27 Mayıs 2020.

Çağ'da kara yolu yerine deniz yolu ile ticaretin daha kolay yapılmasına rağmen, ÇHC'nin neden tarihi ipek yoluna yeniden önem kazandırma isteğini şüphesiz çoğu kişi sorgulamaktadır.

Çin Halk Cumhuriyeti, kendisi için öteden beri önem arz eden, Rusların deyimiyle “Orta Asya”, Türklerin deyimiyle “Türkistan Coğrafyası”nda Rusya'nın kurmuş olduğu hakimiyeti kırmak, bölge ülkeleri üzerindeki Çin etkisinin arttırmak, Trans-Atlantik ittifakının önemli kanadını oluşturan AB ülkeleri ile ikili ilişkileri geliştirmek ve bu ülkelerin ticari ve ekonomik olarak kendisine bağlanmasını hedeflemiş olmasından dolayı projenin “kuşak” olarak ifade edilen tarihi ipek yolunu yeniden canlandırmak istemektedir(Karluk 2017b: 103-104). Nitekim son günlerde yaklaşık 750 milyon kullanıcıya sahip Pekin merkezli *toutiao.com* isimli internet sitesinde “Kazakistan Neden Çin'e Dönmek İstiyor?” ve “Bağımsızlık kazandıktan sonra Kırgızistan neden Çin'e geri dönmedi?” adıyla yayımlanmış olan bu iki makale, Çin'in Türkistan coğrafyasındaki emperyalist hedeflerinin medyadaki bazı yansımalarından ibarettir¹¹. Kuşak-Yol projesi ile birlikte Çin, aynı zamanda kendi kara ülkesi içerisinde doğu kesimleri ile batı kesimleri arasındaki gelişmişlik farkını azaltmak ve ülkenin tamamının sanayileşmiş bölgeler seviyesinde kalkınmasını hedeflemektedir (Liu 2017: 141). Pekin yönetimi, Kuşak-Yol projesinin hedeflerine ulaşabilmesi için bazı araçlar kullanmaktadır. Bu araçların en önemlilerinden birisi daha çok Batı dünyasında yaygın bir kavram olan “Borç Tuzağı Diplomasi”sidir.

Borç Tuzağı Diplomasisi

“Borç Tuzağı Diplomasisi”, Çin Halk Cumhuriyeti'nin iç kurumları zayıf, gelişmekte olan ve ekonomik anlamda çok geri kalmış ülkelere geri ödeyemeyecekleri kadar yüksek miktarda borç vermesini ifade etmektedir (Brobbey 2018: 75). ÇHC, uygulamakta olduğu bu diplomasi ile borcunu geri ödeyemeyen devletlerin önemli ve stratejik limanlarını veya borç vermiş olduğu ülkelerin egemenlik haklarını kendi çıkarları doğrultusunda kullanmaktadır. Nitekim Sri Lanka, ÇHC'den almış olduğu yüksek miktardaki borcu geri ödeyememesinden dolayı ticari olarak kullanmak üzere

¹¹ Konu hakkında daha ayrıntılı bilgi için bakınız: <https://qha.com.tr/haberler/politika/cin-merkezli-internet-siteleri-simdi-de-kirgizistan-in-topraklarina-goz-dikti/201024/> Erişim: 11 Nisan 2020

Hambantota kentinde bulunan bir limanı 99 yıllığına Çin'e devretmek zorunda kalmıştır (Sautman-Hairong 2019: 2)

Borç diplomasisi bağlamında ÇHC'ye en çok borcu bulunan ülkeler şunlardır: Tacikistan, Kırgızistan, Pakistan, Sri Lanka, Karadağ, Cibuti, Zambiya, Nijerya, Güney Afrika ve Kenya'dır.¹² Çin'in uygulamakta olduğu borç diplomasisi en büyük etkisini Afrika Kıtası'nda göstermektedir. İşbu diplomasinin Afrika Kıtası'nda bu denli etki göstermesinin birden fazla sebebi olmakla birlikte şu iki faktörün daha fazla öne çıktığını söylemek mümkündür (Were 2018: 6); İlki, Çin'in Afrika Kıtası üzerinde emperyalist bir geçmişinin olmaması, ikincisi ise özellikle, Xi iktidarı ile birlikte Çin hükümetinin Afrika hükümetleriyle artan ilişkileri.

Çin Halk Cumhuriyeti'nin uygulamakta olduğu borç tuzağı diplomasinin ortaya çıkarttığı emperyalist hareketleri Vural ve Aydın (2019: 184) şu şekilde ifade etmiştir: *"Nihai noktada, borcunu ödeyemeyecek duruma gelen borçlu ülkenin liman, havaalanı, telekomünikasyon şirketi gibi stratejik edinimlerinin kullanım haklarını ve/veya bu edinimlerin gelirlerini alacağı karşılığında 49 ya da 99 yıllığına devralan (ele geçiren) Pekin yönetimi, ekonomi odaklı emperyalizm anlayışını, kurumları kendi inisiyatifine bağlama odaklı fiili emperyalizm anlayışına çevirebilmektedir."*

ÇHC'nin genel olarak üçüncü dünya ülkeleri üzerinde yürütmekte olduğu bu diplomasinde, ülkelere borç verirken Tek Çin Politikasını dayatmakta ve Tayvan'ın tanınmamasını önkoşul kılmaktadır (Vural-Aydın 2019: 185). Xi yönetimi, ilgili diplomasiyi otoriter siyasi rejimle yönetilen ülkeler ile daha başarılı bir şekilde yürütmüştür. Örneğin, ÇHC yönetimi, Cibuti'nin 1999'dan bu yana Devlet Başkanlığı koltuğunda oturan İsmail Ömer Guelleh ile Çin'den gelecek ekonomik yardımlar karşılığında Güney Çin Denizi'nde ÇHC ile çakışan hak iddialarından vazgeçebileceğini açıklayan Filipinler'in diktatör lideri Rodrigo Duterte ile gayet uyumlu halde çalışmaktadır¹³.

¹² Çin'e en çok borcu olan ülkeler hakkında daha geniş bilgi için bakınız: <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/cin-in-borc-diplomasisi-ve-afrika/1260770> , Erişim: 07 Haziran: 2020

¹³ Borç Tuzağı Diplomasisi ve Diktatör liderler hakkında daha geniş bilgi için bakınız: <https://www.lowyinstitute.org/the-interpreter/beyond-chinese-debt-trap> , Erişim 07 Haziran 2020.

Batıda gitgide sıklıkla dile getirilen ve Çin'i karalama kampanyası olarak "Borç Tuzağı Diplomasi"'si kavramının ortaya atıldığını iddia eden Pekin yönetimi, şu ifadelerle Batı dünyasına bir cevap vermiştir¹⁴; "Batı, Çin ve Afrika arasındaki ilişkileri çarpıtarak Beijing'in değil kendilerinin de kıtanın çıkarlarının "koruyucusu" olduğu şeklinde tasvir ediyor. Avrupa sömürgeciliğinin kıtadaki zalimlik tarihine rağmen, Batı bugün de tıpkı eski imparatorluk günlerinde olduğu gibi Afrika'nın kurtarıcısı olduğunu düşünüyor. Geri kalmış Afrika'nın ekonomik çıkarları için kendisini "özel görevli" sanan Batı'nın aslında, kıtadaki ayak izleri birçok sorunun nedeni olarak göze çarpıyor. Batı böyle yapmakla, Afrikalıların çaresiz olduğu ve kendilerinin onlar için en iyisini bildiği fikrini teşvik ediyor. Onlara göre, Afrika'nın doğru yolda kalması için "üstün bir rehberliğe" ihtiyacı var. Afrika üzerinden "hakikat" ve "ahlak" fikirlerini kendi tekellerine alan Batı, Çin'in alternatif kalkınma modelinin kıtanın çıkarlarına hizmet etmediğini, aksine onu "borç tuzağı" ile sömürmeye çalıştığını savunuyor. Onlara göre, Çin'in eylemleri asla yerel halkın çıkarına hizmet edemez."

2008 yılında Demokrat Parti'den seçimleri kazanan Barack Obama'nın, Asya-Pasifik bölgesinde yükselen bir güç olan ÇHC'yi, Rusya ile birlikte ABD hegemonyasına büyük tehdit oluşturabilecek devlet olarak görmesiyle başlatmış olduğu "Asya'ya Dönüş" ve ABD'nin 2011 yılında alenen oyun alanını Asya-Pasifik bölgesine kaydıracağını açıklaması ile büyük bir değişim yaşayan Çin-Amerikan İlişkileri, 2016 yılında Donald Trump'ın Cumhuriyetçi Parti'den Başkan olarak seçilmesiyle yeni bir boyut kazanmıştır.

Çin-Amerikan İlişkilerinde Yeni Bir Boyut: Ticaret Savaşları

8 Kasım 2016 tarihinde, ABD hegemonyasının eskisi kadar etkin olmadığını adeta bir kanıtı niteliğinde olan "Yeniden Büyük Amerika" sloganı ile aşırı muhafazakâr sağ ve ulusalcı bir dış politika retoriğine sahip Cumhuriyetçi Parti'den seçimleri kazanan Donald J. Trump'ın propaganda sürecinde üzerinde durduğu en önemli iki husus "haksız" ticaret uygulamaları ve göç meseleleriydi (Kaya, 2019: 18). Başkanlık seçimleri öncesi yaptığı propagandalarda ÇHC'nin düzenli olarak yasa dışı ve adil olmayan ticaret uygulamaları yürüttüğünü ısrarla vurgulayan Trump, başkan seçilmesi halinde ÇHC'ye karşı katı, sert politikalar izleyeceğinin mesajını şu sözlerle dile getirmiştir (Chow-McGuire-

¹⁴ Konu hakkında daha ayrıntılı bilgi için bakınız: <https://www.criturk.com/haber/haber-lokasyon/batinin-borc-tuzagi-iddiasinin-arkasinda-ne-var-146725>, Erişim: 07 Haziran 2020

Sheldon 2017: 207); “Eğer Çin yasadışı faaliyetleri durdurmaz ise tarifelerin uygulanması da dahil olmak üzere tüm yasal başkanlık yetkilerimi ticari anlaşmazlıkları gidermek için kullanacağım”.

Nitekim Donald Trump, başkan olarak seçildikten sonra Beyaz Saray Ulusal Ticaret Konseyi Başkanlığı'na aşırı Çin eleştirmenliği ile bilinen ekonomist Peter Navarro'yu atamıştır. Ayrıca Trump ÇHC'nin, kendi para birimi olan Yuan'ı Dolar karşısında kasıtlı olarak devalüe etmesinden dolayı Çin'i kur manipülatörlüğü yapmakla suçlamıştır. Ticaret savaşlarının ne olduğu ve iki ülke arasındaki ticaret savaşlarının nasıl başladığı hususunu Aytekin ve Uçan (2018: 855) şu şekilde ifade etmiştir; “Ticaret savaşları iki veya daha fazla ülke arasındaki ticaret tarifeleri konusunda ihtilaftır. Bu tür çatışmalar genellikle, söz konusu ülkeler, kendi ülkesi için ithalatı veya ihracatı iyileştirmeye çalıştıkları için ortaya çıkar. Ticaret savaşları, söz konusu ülkelerin bir uzlaşmayı reddetmesi durumunda, bazı ithalatın maliyetini artırma potansiyeline sahiptir”

2017 yılı itibariyle ÇHC'nin artık ABD'yi geçerek dünyada en fazla doğrudan yabancı yatırım sermaye akışının sağlandığı ülke olması belki de ticaret savaşlarının başlamasında en büyük etkenlerin biri olmuştur. Nitekim ABD hegemonyasının eski etkinliğinden gittikçe uzaklaşmasına karşın ÇHC her geçen gün daha da büyümekteydi. Bu durum, “Yeniden Büyük Amerika” vaadiyle seçimlere giren Trump yönetimini Çin'e durdurabilecek yeni politikalar üretmeye itmiştir. Bunun sonucunda, Trump'ın twitter üzerinden yayımlanmış olduğu bir deklarasyon ile Alüminyum ihracatında %10, çelik ihracatında ise %25 ek gümrük vergisinin uygulanacağı bildirmesi iki ülke arasındaki ticaret savaşlarının resmen başlaması anlamına gelmekteydi. Nitekim ÇHC, çelik ihracatında dünya bir numarasıydı ve alınan bu karar Çin'i çok ciddi şekilde etkileyecekti. İlerleyen süreçte gümrük tarifelerini arttıran Trump yönetiminin ekonomik yaptırımların boyutunu birkaç kademe ileri çıkarmasından dolayı “Çin Demir ve Çelik Kurumu” yaptığı açıklamalarda ABD'nin ticari korumacılık peşinde olduğunu, bu adımların küresel çelik endüstrisine ve tüketicilerinin çıkarlarına ciddi zarar vereceğini dile getirmiştir¹⁵. İki ülke arasında cereyan eden ticaret savaşlarının küresel

¹⁵ABD-ÇİN Ticaret Savaşları hakkında bakınız: <https://medyascope.tv/2018/10/25/tum-yonleriyle-abd-ile-cin-arasindaki-ticaret-savaslari/>, Erişim 08 Haziran 2020

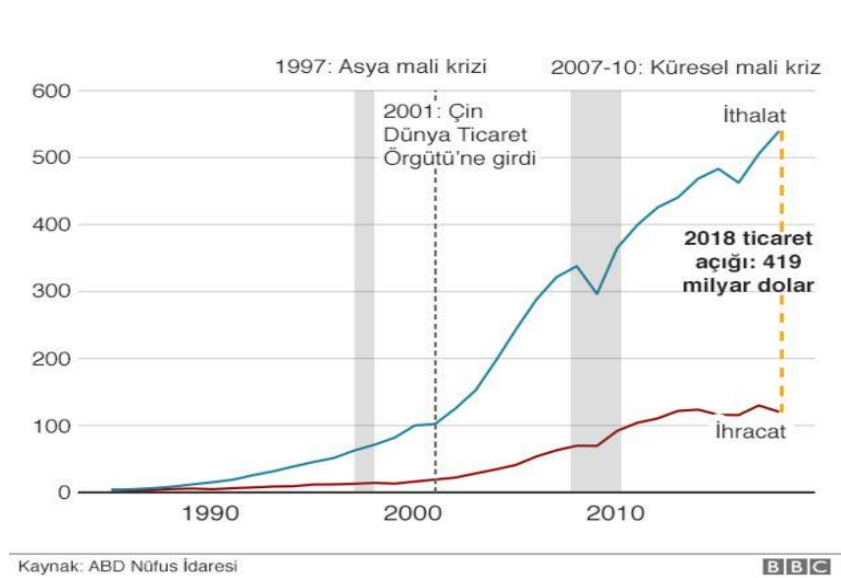
ekonomiyi de çok ciddi derecede etkilediğini söylemek mümkündür.

ABD'nin dış ticaret açığının hızlı bir şekilde artış göstermesi Çin'in 2001 DTÖ üyeliğiyle paralel bir şekilde ortaya çıkmıştır. Aşağıdaki grafikte bunu net bir şekilde görebilmek mümkündür.

Şekil 2: ABD'nin Çin ile Artan Dış Ticaret Açığı

ABD-Çin ticareti (milyar dolar)

ABD'nin Çin ile ticaret açığı 1985'ten sonra hızla arttı

Kaynak: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-48222100>, Erişim: 08 Haziran 2020

Dış ticaret açığının 2018 yılında zirve noktasına ulaştıktan sonra başlayan ticaret savaşları sonrası uygulanan ek tarifeler ile birlikte ticari açığın ABD açısından bir nebze de olsa iyiye gittiğini söyleyebilmek mümkün.

Şekil 3: Uygulanan Gümrük Vergileri

Ticaret savaşı nasıl uygulandı?

ABD'nin Çin'e uyguladığı vergiler

Çin'in ABD'ye uyguladığı vergiler

Kaynak: ABD Nüfus İdaresi, BBC (8 Mayıs 2019 verileri)

Kaynak: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-48222100>, Erişim: 08 Haziran 2020

Çelik ve Alüminyum ihracatına getirilen ek vergilerin ardından Washington yönetiminin hedefinde teknoloji alanı vardı. Çin'in en büyük teknoloji şirketlerinden olan ve 5G teknolojisine geçiş aşamasında önemli katkılar yapan Huawei'in, ABD'nin en büyük teknoloji şirketlerinin başında gelen Apple'dan yaklaşık 17 milyon fazla satış yapmasından büyük rahatsızlık duyan Trump yönetiminin vermiş olduğu talimatlar doğrultusunda Google, Qualcomm, Xilinx ve Intel gibi dev teknoloji şirketleri Huawei ile olan ilişkilerini askıya aldıklarını açıklamış böylece ticaret savaşlarında yeni bir perde açılmıştır¹⁶.

Pekin ve Washington yönetimlerinin ticaret savaşlarını sonlandırmak üzere müzakere yürüttüğü dönemde, Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıkan Covid-19 virüsünün küresel çapta yarattığı etki Çin-Amerikan ilişkilerini yeni bir boyuta taşımıştır. ABD Başkanı Donald Trump, virüsün ortaya çıkışından Çin'i sorumlu tutarak sosyal medyadan sürekli olarak yaptığı paylaşımlarda derin

¹⁶Ticaretsavaşlarında yeni perde : Teknoloji savaşının bk . : <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abd-cin-ticaret-savasinda-2-perde-teknoloji-savasi/1484157> (Erişim:08 Haziran .2020)

bir soruşturma yürüttüklerini ve Çin'in bir bedel ödeyeceğini belirtti. Konu ile alakalı pek çok araştırma yapan uzmanın virüsün insan eli ile yapılmış olma ihtimalinin neredeyse mümkün olmadığını açıklamasına rağmen Trump, yapmış olduğu bir basın toplantısında Covid-19 virüsünün Wuhan Viroloji Enstitüsü'nden ortaya çıktığına dair bir kanıt gördüğünü belirtmiş ve Çin'in salgın sürecinde DSÖ'ye baskı uygulayarak dünyayı yanlış yönlendirmesine neden olduğu iddia etmiştir. Virüsün küresel çapta yarattığı etkiden dolayı pek çok uzman virüs sonrası dönemde "Yeni Dünya Düzeni" 'nin kurulacağını iddia etmiştir. Çin-ABD ekseninde oluşmakta olan "Yeni Dünya Düzeni" tartışmaları devam ederken Çin'in önde gelen akademisyenleri bu süreç içerisinde iki önemli makale yayınlamış ve bu tartışmalara yeni bir boyut kazandırmıştır. Bu akademisyenlerden birisi olan Zhao Kejin, tüm dünyanın salgınla uğraştığı dönemde yayımlanmış olduğu "*Yeni Bir Soğuk Savaş Neden Mümkün Değil?*" isimli makalesinde dünyanın yeni bir soğuk savaşa değil, yumuşak savaş dönemine girdiğini düşündüğünü belirterek modern çağda rekabetin artık jeopolitik, askeri, ya da toplumsal düzeyde değil teknolojik düzeyde yapılacağını belirtmiştir.¹⁷

Zhao Kejin, ayrıca yayımlanmış olduğu makalede Çin-Amerikan ilişkilerinin üç aşama üzerinden değerlendirilebileceğini belirtmiştir:

1. Stratejik Yüzleşme (1949-1979): İki farklı ideolojinin (kapitalizm ve sosyalizm) soğuk savaş döneminde oluşturmuş olduğu kutuplardan dolayı iki farklı kutupta olan ABD ve Çin arasındaki stratejik çatışmanın "stratejik konsensüs" bağlamında gerçekleşmiştir.
2. Stratejik İş birliği (1979-2009): Soğuk savaşın yumuşama dönemi ile birlikte ABD ile SSCB arasında yumuşayan ilişkilere karşın 1969 yılında yaşanan bir tartışmada bozulan Çin-Sovyet ilişkileri bir bakıma ABD'nin lehine dönebilirdi. Nitekim ABD, Sovyetlerin saldırgan tutumundan faydalanarak Asya-Pasifik bölgesinde jeopolitik bir güç olan Çin'in desteğini alabileceğini düşünmüştür.
3. Stratejik Rekabet (2009-Günümüz): 2008 yılında küresel çapta patlak veren ekonomik kriz tüm dünya üzerinde

¹⁷ Alperen, Ü. Yeni Soğuk Savaş mı? Yoksa Yumuşak Savaş mı?: <https://fikirturu.com/jeo-strateji/yeni-sojuk-savas-mi-yoksa-yumusak-savas-mi/>, Erişim:08 Haziran 2020

ABD'nin imajını sarsmıştır. Bu krizle birlikte Pekin Konsensüsü, hayal kırıklığına uğrayan Washington Konsensüsüne alternatif olarak ortaya çıkmıştır.

Bir diğer makale ise Çin'in Uluslararası İlişkiler alanındaki akademisyenlerinin başında gelen Yan Xuetong tarafından yayımlanmıştır. Yan Xuetong, "Dünyada İki Kutuplu Sistem Çoktan Başladı" başlıklı yazısında¹⁸ yeni iki kutuplu sistemin ana unsurunun ideolojik ve jeo-politik üstünlüğün değil, teknolojik inovasyon olduğunu öne sürmektedir. Bu dönemi de 'dijital ekonomik dönem' olarak tanımlamaktadır. Çin-ABD arasındaki ticaret savaşlarında pazarlık konusunun ticaret dengesinden Huawei bağlamında tartışılan 5G konusuna kaymasını da bu bağlamda açıklıyor. Yan'e göre, ABD'nin yeni dönemde her alanda Çin'e karşı hâlâ bir üstünlüğü varsa da ikili arasındaki bu makas gitgide daralıyor. Yan, bu dönemde üstünlüğü belirleyecek faktörün bir defaya mahsus teknik üstünlük değil, teknolojik inovasyon üstünlüğü olduğu iddia etmektedir.

Sonuç ve Değerlendirme

ÇHC, Deng Xiaoping döneminde başlatılan "Reform ve Açılma" stratejisi ile 2001 yılındaki DTÖ üyeliği sonrasında artan ticaret hacmi ve takip eden süreçteki istikrarlı büyüyen ekonomisiyle ABD hegemonyasına tehdit oluşturan en büyük güç haline gelmiştir. Deng döneminden, Xi iktidarına kadar uluslararası statükodan memnun olduğunu ve asla küresel hegemonya amacı gütmeyeceğini deklare eden ÇHC yönetimleri, Mao'dan sonra göreve gelen en güçlü ve milliyetçi lider olan Xi Jinping ile birlikte küresel hegemonya amacı gütmeye başladığı görülmüştür. Nitekim ÇHC, hali hazırda dünyanın en çok doğrudan yabancı yatırım çeken, ucuz üretim kapasitesine sahip ve dünyanın en büyük ekonomisi olma yolunda hızlı bir şekilde ilerlemekte olan bir ülkedir. Buna paralel olarak Xi yönetiminin 2013 yılında ortaya atmış olduğu Kuşak-Yol projesinin bitiş tarihinin ÇHC'nin kuruluş yılı olan ve "Çin Rüyası" adı altındaki hedeflerinde tamamlanma yılı olan 2049 olarak belirlenmesi pek çok uzman tarafından ÇHC'nin, yüzüncü yıl dönümünde küresel hegemonya koltuğuna oturmayı hedeflediğini iddia etmektedir. ABD'nin, soğuk savaş dönemindeki oyun

¹⁸ Alperen, Ü. Yeni Soğuk Savaşı mı? Yoksa Yumuşak Savaşı mı? : <https://fikirturu.com/jeo-strateji/yeni-sojuk-savas-mi-yoksa-yumusak-savas-mi/>, Erişim: 08 Haziran 2020.

kurucularından ünlü siyasetçi Henry Kissinger, ABD-ÇİN arasındaki küresel hegemonya savaşlarını şu şekilde yorumlamıştır¹⁹: “Çin ve Rusya bir uyum içerisinde çalışarak ABD'nin mimarisini oluşturduğu dünya düzenini yıkmayı hedeflemektedir. Eğer Atlantik Okyanusu'nun iki tarafı ABD ve AB ayrı noktalara düşerse, Çin bu bölgeyi kontrol altına alacak ve bölgeyi Euro-Asia coğrafyasına katarak yüzlerce yıllık hayalini gerçekleştirebilecektir. Çin Avrupa'yı Euro-Asia coğrafyasına katacak olursa ABD, iki taraftan Çin ile kuşatılmış, devasa bir ada olarak mücadele etmek zorunda kalacaktır ve bu durum ABD hegemonyasının sonunu getirecektir”

Kissinger'ın bu ifadelerinden hareketle Kuşak-Yol projesinin hedeflerinden birisinin de Asya-Pasifik bölgesinden komşu olduğu ABD'yi Atlantik Okyanusu'ndan da sıkıştırmak olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim projenin başlangıç ve bitiş noktası, Avrupa ülkelerinin Çin'e karşı artan ticari ve ekonomik bağımlılığı gün geçtikçe Trans-Atlantik ittifakına zarar vermekte ve AB ülkelerini ABD'den yavaş yavaş koparmaktadır. Her ne kadar devasa bir güce sahip olsa da ÇHC'nin küresel hegemonya olma konusunda bazı alanlarda halen ciddi eksikliklerinin olduğu biliniyor. Çin dilini öğrenmenin zorluğu, ABD hegemonyasının önemli yumuşak güç unsurlarından olan Hollywood film sektörü ve Burger King, McDonalds gibi restoran sektörlerinde küresel çapta etki yaratamaması bunlara bir örnek olarak gösterilebilir. Lakin Pekin yönetimi, Çin kültürünün küresel çapta yayılması adına özellikle son yıllarda sayısı gittikçe artan bir şekilde Dünya'nın her yerinde “Konfüçyüs Enstitüleri” kurmakta, Çin devlet bursu ile çok sayıda az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere öğrenci getirmekte, ilgili ülkelere Çin adına sözcülük yapabilecek “Çin dostları”nın nicel olarak çoğalması için özel çabalar sarf etmektedir.

Son olarak ÇHC, küresel hegemon bir güç haline gelmek istiyorsa, Doğu Asya'da özellikle Doğu Türkistan ve Tibet bölgelerinde uygulamakta olduğu sert güce dayalı gayri insani faaliyetlerine son vermelidir. Özellikle, 2017 yılından beri Doğu Türkistan'da milyonlarca Müslüman Türkü toplama kamplarına alarak işkence etmesi, etnik ve kültürel soykırıma tabi tutması

¹⁹“TicaretSavaşlarıyeni bir safhaya geçerken geçmiş hatırlamak”: <https://www.haberturk.com/yazarlar/cuneyt-basaran/2511300-ticaret-savaslari-yeni-bir-safhaya-gecerken-gecmisi-hatirlamak>, Erişim: 08 Haziran 2020.

dünyada Çin imajının daha da iticileşmesine, özellikle en çok etkin olduğu Müslüman dünyasındaki kamuoyunun ciddi tepki ortaya koymasına neden olmaktadır.

Joseph Nye'nin 1980'lerin sonunda ortaya atmış olduğu ve Çin'in dış politikada en büyük eksikliklerinden birisi olarak nitelendirilebilecek "yumuşak gücünü" geliştirebilmesi, başta komşuları olmak üzere etkin olduğu coğrafyalarda kabul ettirebilmesi çok zor gibi gözükmektedir. Robert Cox'un Antonio Gramsci'den esinlenerek uluslararası ilişkilere taşıdığı hegemonya kuramında belirttiği gibi Çin kendi hegemonyasını diğer ülkelere kabul ettirmek istiyorsa o ülkelerin rızasını alabilecek daha fazla argüman geliştirmelidir. Burada ısrarla vurgulanması gereken husus belki Çin'in İnsanlığa vaat edecek evrensel olabilecek değerlerinin olup olmadığıdır. Kendi sınırları içindeki ister etnik Çinliler olsun ister Çinli olmayan başta Uygur Türkleri, Tibetliler, Moğollar ve Nosu kökenli vatandaşları tarafından rejim hegemonyası henüz içten kabul edilmemişken²⁰, öteki coğrafya ve uygarlıklarda kalıcı hegemonya kurmasını tahayyül etmenin henüz erken olabileceğini de düşünmekte yarar vardır.

Kaynakça

AMEYAW-Brobbe T. (2018), The Beltand Road Initiative: Debt Trap and its Implication on International Security. *Asian Journal of Multi disciplinary Studies*, 1/2, 1-9.

AOYAMA, Rumi (2016), "Bir Kemer, Bir Yol": Çin'in Yeni Küresel Stratejisi, *Çağdaş Doğu Asya Araştırmaları Dergisi*, 5: 2, 3-22.

AYTEKİN, İbrahim, UÇAN, Okyay (2018), "Ticaret Savaşları ve Korumacı Politikalar: Amerika Birleşik Devletleri ve Türkiye İlişkileri Bakımından Bir İnceleme", *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 7 / 2 , 851-862 .

BEKCAN, Umut (2019), Sovyet-Çin Uyuşmazlığını Anlamak: 20. Kongre'den 1963 Parti Mektuplarına. *The Turkish Yearbook of International Relations*, 49 (), S. 89-115.

CELİL, Abdürreşit (2001), Çin Halk Cumhuriyeti'nde Sosyo Ekonomik Kalkınma Girişimleri ve Reformlar. *Kök Araştırmaları*, III (1), S. 265-283.

²⁰ Başta ÇKP yetkilileri olmak üzere Çin'deki çoğu bürokrat veya zenginlerin çocukları genellikle Batı'da okumakta veya yerleşmiş bulunmaktadır. Xi Jinping, Bo Xilai gibi ÇKP'in en önde gelen liderlerinin çocukları ABD'de okumakta veya yaşamaktadır. Bu durum, Çinli olmayan milletlerin ÇKP üyeleri veya bürokratları için de geçerlidir.

CHOW, Daniel. McGUIRE, William. Ve SHELDON, Ian. (2017). "A Legal and Economic Critique of President Trump's China Trade Policies", *University of Pittsburgh Law Review*, 79, S. 207 – 240.

EKREM, Nuraniye (2003), Çin Halk Cumhuriyeti Dış Politikası (1950-2000), Ankara: Asam Yayınları.

ELİKÜÇÜK YILDIRIM, Nilgün (2018), "Çin Dış Politikasında İttifak Yapmama Prensibi: Akademik Tartışmalar", *Savunma Bilimleri Dergisi* 16 / 2 S. 15-35.

ERMAĞAN, İsmail (2014), Çin'in Ortadoğu Politikaları. Erciyes Üniversitesi *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1 (37) , S. 19-39 .

FERDINAND, Peter (2016), Westward ho – the China dream and 'one belt, one road': Chinese foreign policy under Xi Jinping, *International Affairs*, Volume 92, Issue 4, Pages 941–957.

HAIQUAN, Liu (2017), The Security Challenges of the "OneBelt, One Road" Initiative and China's Choices. *Croatian International Relations Review*, 23, S. 129-147.

HOLCOMBE, Charles, (2010), Doğu Asya Tarihi Çin Japonya Kore Medeniyetin Köklerinden 21. Yüzyıla Kadar, İstanbul: Dergâh Yayınları.

HONG, Zhao(2016),China'sOneBeltOne Road: An Overview of theDebate. In *Trends in SoutheastAsia*. ISEAS.

HOSAIN, Sajjad, Hossain, Saddam, (2019), One Belt One Road initiative: A revolution on Regional and Global Development, S.119-146.

İŞCAN, İsmail H. (2004), "Uluslararası İlişkilerde Klasik Jeopolitik Teoriler ve Çağdaş Yansımaları", *Uluslararası İlişkiler Dergisi* 1 / 2, S. 47-79.

KARLUK, Abdürreşit C. (2017a), Çin'in İpek Yolu Projesi ve Yumuşak gücü. I. Uluslararası İnsan ve Toplum Bilimleri Kongresi (s. 302- 311). Priştina - Kosova : Gazi Üniversitesi.

KARLUK, Abdürreşit C. (2017b), Çin'in Yeni İpek Yolu Projesi ve Gerçekleri Üzerine. *Denge*, 95- 114.

KARLUK, Abdürreşit C. (2019), Çinlilik ve Çin'de Ötekiler, Atlas Kitap Yayınevi, Ankara.

KAYA, Melek, (2019), ABD-Çin Ticaret Savaşları ve Türkiye, *Türkiye Mesleki ve Sosyal BilimlerDergisi*, (2), 18-30.

KISSINGER, Henry (2015), *Dünden Bugüne Yeni Çin*, (Çev.: Nalan Işık Ceper), Kaknüs, İstanbul.

PEKCAN, Cemre (2017), "Konfüçyüs Felsefesinin Dış Politikaya Etkisi Bağlamında 2003-2013 Yılları Arasında Çin-ABD İlişkileri", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 72(4), 1127-1155.

PEKCAN, Cemre (2019), Yeni-liberal kurumsalcılık çerçevesinde Çin'in komşuluk diplomasisi: Hu Jintao ve Xi Jinping dönemlerine karşılaştırmalı bir bakış. *OPUS-Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 13(19), 2869-2892.

PU, Xiaoyu. (2016), "One Belt, One Road: Visions and Challenges of China's Geo economic Strategy." *Main land China Studies*, Vol. 59, No. 3, P. 111-126.

SANDER, Oral (2016), *Siyasi Tarih I: İlk Çağlardan 1918'e*, 30. Baskı, *İmge Kitabevi*, Ankara.

SAUTMAN, Barry, Hairong, Yan (2019), The "Chinese Debt Trap" and its Sri Lanka Example (1-4).

SWAİNE, Michael D. (2015), "Chinese View sand Commentary on the 'One Belt, One Road' Initiative." *China Leadership Monitor*

Sørensen, Camilla T. N. (2015), The Significance of Xi Jinping's "Chinese Dream" for Chinese Foreign and Security Policy: From "Tao Guang Yang Hui" to "Fen Fa You Wei", in: *Journal of China and International Relations*, 3, 1, S. 53-73.

Qİ, Hao (2015), China debates the new type of great power relations. *The Chinese Journal of International Politics*, 8(4), 349-370.

VURAL, Çağla, AYDIN, Hasan (2020), "Dolar Diplomasisi ve Borç Tuzağı Diplomasisi: ABD VE ÇİN Örneklerinin karşılaştırılması", *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi* 5 / 3, S. 174-194.

WERE, Anzette (2018). Debt Trap? Chinese Loan sand Africa's Development Options. *South African Insstitute of International Affairs*, 1-13.

WHITE Lynn& CHENG Li (1998), The Fifteenth Central Committee of the Chinese Communist Party: Full-Fledged Technocratic Leadership with Partial Control by Jiang Zemin. *AsianSurvey*, Sayı:3, S.231-264.

YAKA, Aydın (2015), "Sosyoloji Yazıları: Çatışma Kültüründen Uzlaşma Kültürüne", *Gündoğan Yayınları*, İstanbul.

Elektronik Kaynaklar

ABD- Çin ticaret savaşı: Küresel ekonomi karşısındaki en büyük risk hakkında neler biliniyor? <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-48222100>, Erişim: 08 Haziran 2020

ABD-Çin ticaret savaşında 2. Perde: Teknolojik Savaş, : <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abd-cin-ticaret-savasinda-2-perde-teknoloji-savasi/1484157>, Erişim: 08 Haziran 2020

Bilimsel Gelişme Kavramı, <http://turkish.cri.cn/862/2012/11/04/1s144091.htm> , Erişim: 04 Haziran 2020

Batı'nın Borç Tuzağı İddiasının arkasında ne var?, <https://www.criturk.com/haber/haber-lokasyon/batinin-borc-tuzagi-iddiasinin-arkasinda-ne-var-146725> , Erişim: 07 Haziran 2020

Bo Xilai and the crisis in the CCP, <http://socialismtoday.org/archive/163/china.html> , Erişim: 04 Haziran 2020.

Bo Xilai neden indirildi? <https://www.bbc.com/news/av/world-asia-china-24175779/why-bo-xilai-was-brought-down> Erişim: 01 Haziran 2020

“Çin borç tuzağı”nın ötesinde: <https://www.lowyinstitute.org/the-interpretor/beyond-chinese-debt-trap> Erişim: 07 Haziran 2020

Çin'in Borç Diplomasisi ve Afrika, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/cin-in-borc-diplomasisi-ve-afrika/1260770> Erişim: 7 Haziran 2020

Çin Devlet Başkanı Xi'nin istifa etmesi çağrısını tutuklamalar izliyor, https://www.wsws.org/tr/2016/apr2016/chin-a05_prn.html Erişim: 01 Haziran 2020

Çin Donanması ABD'yi yakaladı: <https://www.aydinlik.com.tr/cin-donanmasi-abd-yi-yakaladi-dunya-mayis-2019> Erişim: 27 Mayıs 2020.

Çin Siyaseti'nde 'Yeni Normal' ve Xi Jinping'in yükselen Haziran 2020

ÇKP 19. Ulusal Kongresi, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-41682522> , Erişim: 01 Nisan 2020.

Kültür Devrimi Dörtlüsü Tarih Oldu, http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2006/01/060106_china_yao_shtml , Erişim: 04 Haziran 2020

Speech By Deng Xiaoping, At the 6th Special Session of the U.N. General Assembly, <https://www.youtube.com/watch?v=KO8l4Z-qRHc> , Erişim: 01 Nisan 2020

Ticaret Savaşları Yeni Bir Safhaya Geçerken Geçmişi Hatırlamak, <https://www.haberturk.com/yazarlar/cuneyt-basaran/2511300-ticaret-savaslari-yeni-bir-safhaya-gecerken-gecmisi-hatirlamak> , Erişim: 08 Haziran 2020

Tüm yönleriyle ABD ile Çin arasındaki ticaret savaşları, <https://medyascope.tv/2018/10/25/tum-yonleriyle-abd-ile-cin-arasindaki-ticaret-savaslari/> , Erişim:08 Haziran 2020

Üçü Temsil Düşüncesi: <http://turkish.cri.cn/862/2012/11/04/1s144092.htm> , Erişim:04 Haziran 2020

What Does “Great PowerDiplomacy With Chinese Characterstics” Mean?, <https://carnegietsinghua.org/2018/04/20/what-does-great-power->

Karamurtlu, Kuşak-Yol Projesi Bağlamında Çin Halk Cumhuriyeti'nin Küresel Hegemonya Girişimi

[diplomacy-with-chinese-characteristics-mean-event-6866](#) , Erişim:06
Haziran 2020

Xi Jinping'in Çin Rüyası ne anlama geliyor?,
<https://www.bbc.com/news/world-asia-china-22726375> , Erişim: 06
Haziran 2020

Yeni Soğuk savaş mı? Yoksa yumuşak savaş mı?
:<https://fikirturu.com/jeo-strateji/yeni-soguk-savas-mi-yoksa-yumusak-savas-mi/>, Erişim: 08 Haziran 2020.